मनोगत

१५ जून म्हणजे स्वामीजींचा वाढदिवस. पूर्वी आम्ही हा वाढदिवस १४ जूनला रात्री साजरा करायचो. परंतु आता तो परिज्ञान छाया मध्ये साजरा करतो त्यामुळे ज्येष्ठ नागरिकांचा विचार करून त्यांना जागरण करायला लागू नये म्हणून आम्ही तो १५ जूनला साजरा करतो. त्या दिवशी आगरी पाड्यातील मुक-बधिर मुलांच्या व बांद्रा येथील अपंग मुलांच्या साथीने स्वामीजींचा वाढदिवस साजरा करण्याचा नेम मात्र अजुनही चालूच आहे.

तसेच आम्ही काही वर्षापासून हनुमान जन्मोत्सवाच्या दिवशी कार्ल्याच्या गुरुशक्ति या आपल्या लोकांच्या कॉलनीत रथोत्सव साजरा करत होतो.

हा आमचा रथोत्सव प्रतिकात्मक (symbolic) असला तरी थाटात साजरा व्हायचा. पण कोविड मुळे २०२० पासून आम्ही रथोत्सव बंद करून पालखी उत्सव करायला सुरूवात केली. रथोत्सव पुन्हा सुरू होईल की नाही आणि सुरू झाला तर कधी होईल हे स्वामीजींनाच माहीत.

एके दिवशी सरयू नदीच्या तटावर.....तीन्ही भावांसह फिरत असता श्री रामाला बंधू भरताने म्हटले, 'एक गोष्ट विचारू दादा? माता कैकयीने तुला वनवास मिळावा यासाठी मंथरेसोबत जे कारस्थान रचले ते कारस्थान म्हणजे राजद्रोहच नव्हता का? तिच्या या कारस्थानाने एकीकडे राज्याचा भावी राजा आणि त्याच्या पत्नीला १४ वर्षांचा वनवास भोगावा लागला आणि दुसरीकडे महाराजा दशरथ यांचा पुत्रविरहामुळे अपमृत्यू झाला. अशा कारस्थानासाठी तर मृत्युदंड दिला जातो, तर मग तू, जी तुझीही आई आहे अशा कैकयीला दंड का नाही दिलास ?

यावर रामचंद्र हसले आणि म्हणाले, 'तुला माहित आहे भरता !! एखाद्या कुलात जेव्हा चरित्रवान और धर्मपरायण पुत्र जन्म घेतो, तेव्हा त्याचं जीवन त्याच्या असंख्य पीढ्यांतील पितरांच्या अपराधाचं क्षालन करतं. ज्या आईनं तुझ्यासारख्या पुण्यात्म्याला जन्म दिला आहे, तिला दंड कसा बरं देता येईल ? यावर भरताचं कांही समाधान झालं नाही. तो म्हणाला, 'हा तर मोह आहे दादा आणि राजाचा कायदा मोहापासून मुक्त असायला हवा. तेव्हा दादा तू कृपा करून मला एका राजाप्रमाणे उत्तर दे की तू माता कैकयीला दंड का नाही दिलास ?

श्रीराम गंभीर झाले, काही क्षण मौन राहून म्हणाले, 'हे भरता, आपल्या नात्यातल्या किंवा जवळच्या कुणा व्यक्तीला त्याच्या अपराधाबद्दल शिक्षा न करणं हाच या सृष्टीचा सर्वात कठोर असा दंड आहे !! माता कैकयीनं आपल्या या अपराधाचा खूप कठोर असा दंड भोगला आहे. वनवासाच्या (१४) चौदा वर्षांत आपण चारही भाऊ आपापल्या जागी

राहून त्या काळच्या विपरीत परिस्थितीशी झगडत होतो; पण माता कैकयी प्रत्येक क्षणाला केवळ आणि केवळ फक्त मरणच अनुभवत होती. आपल्या त्या एका अपराधासाठी तिनं आपला पति गमावला, आपले चारही पुत्र ती गमावून बसली, स्वतःचं सर्व सुख-सन्मान तीनं गमावला आणि तरीही आपल्या हातून घडलेल्या अपराधाच्या सततच्या जाणिवेतून ती कधीच मुक्त होऊ शकली नाही. वनवास संपला तसा परिवारातील उर्वरित सगळे सदस्य आनंदी आणि सुखी झालेत; पण तिला कधीच समाधान लाभू शकलं नाही. कुठलाही राजा कुणा स्त्रीला यापेक्षा अधिक कठोर दंड काय देऊ शकणार. मला तर सदैव याचंच दुःख होतं की माझ्या मुळेच (अकारण) माझ्या आईला इतका कठोर दंड भोगावा लागला आणि तिच्या या एका चुकीला आपण अपराध तरी कां समजायचं भरता !! जर मला वनवास झाला नसता, तर हे जग 'भरत' आणि 'लक्ष्मण' या भावंडांच अतुल्य भ्रातृ-प्रेम कसं पाहू शकलं असतं ? मी तर केवळ माझ्या माता पित्याच्या आज्ञेचं पालन करायचं म्हणून वनवास भोगला होता, पण तुम्हा दोघांनी तर कुणाची आज्ञा नसतानाही केवळ माझ्यासाठी १४ वर्षाचा वनवास भोगलात. माझ्या भाग्यात वनवास नसता तर भावांचे संबंध कसे असावेत हे जगाला कळलं असतं कां ? भरताला त्याच्या प्रश्नाचं उत्तर मिळालं होतं. कांहीही न बोलता त्यानं श्रीरामांना प्रेमभरानं आलिंगन दिलं.

राम काही कुठला नारा नाही, राम एक आचरण आहे, एक चरित्र आहे, जीवन जगण्याची एक शैली आहे.

स्वामीजींच्या कृपेने आमच्या परिज्ञान छाया मधील सदस्यांची संख्या वाढून आता १२ झाली आहे. स्वामीजी परिवाराच्या सदस्यांच्या हातून ज्येष्ठ नागरिकांची सोय तसेच सेवा व्यवस्थित करून घेत आहेत. वेगवेगळ्या गोष्टींचे (महिन्या भराचे रेशन, नाश्ता तसेच जेवण) प्रायोजकत्व (Sponsorship) तर अव्याहत चालूच आहे. तसेच आम्ही हातात घेतलेला कोणताही प्रकल्प असू दे, मग तो ड्रायर अथवा मान्सून शेड असू दे, सोलार हिटर अथवा सोलार पॅनल असू दे तसेच सॉफ्ट मॅट अथवा जनरेटर असू दे स्वामीजी एक ना एक डोनर पाठवून देतात व आमचे काम विनासायास होते. या सगळ्या डोनर्सवर स्वामीजींची कृपा सदैव राहू दे. स्वामीजींच्या भक्तांचे आम्हाला लाभत असलेले सहकार्य व पाठबळ असेच कायम राहू दे आणि स्वामीजींच्या नावाने व आशीर्वदाने आम्ही सुरू केलेला हा सेवायज्ञ तसाच चालू राहू दे, वृध्दींगत होऊ दे हीच त्यांच्या चरणी प्रार्थना. जय परिज्ञान!

❑ ❑ ❑

आशीर्वचन

सहावे गुरु श्रीवामनाश्रम

श्रीमत वामनाश्रम स्वामीजींची कारकीर्द इ.स. १८२३ पासून १८३९ पर्यंत झाली. हे स्वामी मठाच्या कारभारामध्ये अजिबात लक्ष घालीत नसत. त्यांनी शुक्ल भटजींच्या घरण्यांतील मणेगारांकडेच मठाचा सर्व कारभार सोपविला होता. त्यावेळी मठाचा खर्च फारच होऊ लागल्यामुळे भक्तगण व मणेगारांच्या मध्ये वैमनस्य उत्पन्न झाले; म्हणून सर्व भक्तांनी त्यांचेकडे मठाचा जमाखर्च पाहण्यास मागितला. मणेगारांनी त्याला संमति दिली नाही. हे स्वामीजी मठाच्या कारभाराकडे योग्य लक्ष देत नाहीत म्हणून त्यांनी शिष्य करून घ्यावा व त्याला मठाच्या कारभाराकडे लक्ष देण्यास सांगावे असा विचार सर्व भक्तांनी केला शिष्यस्वीकार करण्यास त्यांनी श्रीगुरूंना आग्रहपूर्वक विनंती केली.

देवप्पय्या नांवाचे एक गृहस्थ मंगळूर जिल्ह्याच्या कलेक्टराचे चिटणीस होते. नगर कुटुंबातील परमेश्वर नांवाचा एक गरीब मुलगा त्यांच्या आश्रयास होता. एके दिवशी मलबारचा एक प्रख्यात ज्योतिषी या देवप्पय्यांकडे आला. त्यावेळी देवप्पय्या त्या मुलाकडून पाय चेपून घेत होते. त्या ज्योतिष्याने त्याच्याकडे निरखून पाहीले व देवप्पय्यांना म्हणाला, 'देवप्पय्या, या मुलाकडून यानंतर अशा तर्हेची हीन सेवा करून घेऊ नका. याला आदराने वागवा. कारण या मुलाची योग्यता फार मोठी आहे. त्याला एक फार मोठे स्थान मिळणार आहे.' त्या दिवसापासून देवप्पय्या त्या मुलाला आदराने वगवू लागले. काही दिवसांनीच आणखी एक घटना घडून आली.

वामनाश्रम स्वामीजी विठ्ठल गांवी संचारास गेले असता तेथील अनंतेश्वराच्या देवळात त्यांनी मुक्काम केला होता. स्वामीजींच्या परिवारा बरोबरच हा मुलगाही (परमेश्वर) होता. त्या देवस्थानच्या भक्तवत्सल पूजाऱ्याने त्या मुलाची लक्षणे पाहून व मुखमुद्रेवरूनच 'हा आमचा भावी स्वामी होईल' असे भविष्य वर्तविले. ही बातमी सगळीकडे पसरली. वरील दोन्ही प्रसंगांमुळे या मुलाची योग्यता श्रेष्ठ असलीच पाहिजे असा विश्वास लोकांना वाटून त्या मुलाला बोलावून आणण्यात आले 'या मुलाचा आपण शिष्य म्हणून स्विकार करावा'असे भक्त वर्गाने स्वामीजींना आग्रहपूर्वक विनविले. त्याप्रमाणे स्वामीजींनी मन्मथ संवत्सराच्या फाल्गुन वद्य दशमीच्या दिवशी (इ. स. १८३५) त्या मुलाचा (परमेश्वराचा) शिष्य म्हणून स्विकार केला व त्याचे 'कृष्णाश्रम' असे नामाभिधान केले. यानंतर काही दिवसांनी ' स्वामीजींनी शिष्यस्वामींकडे आधिपत्य सोपवावे म्हणजे त्यांना चांगला अनुभव येईल व नंतर पुढे मठाचा सर्व कारभार सुरळीतपणे चालेल' असे काही ज्येष्ठ लोकांनी स्वामीजींना सुचविले. पण स्वामीजींना ते रुचले नाही. त्यांना फार मनस्ताप होऊन करूण स्वराने, हे महादेवी, मजकडे लक्ष दे. माझी तुला केंव्हा आठवण होणार?' अशी प्रार्थना केली. आश्चर्याची गोष्ट म्हणजे थोड्याच दिवसात स्वामीजींना देवीचा ज्वर आला व त्यातच ते विकारी संवत्सराच्या कार्तिक वद्य नवमीच्या दिवशी (इ. स. १८३९) समाधिस्थ झाले.

याविषयी आणखीन एक चमत्कार सांगायचा म्हणजे त्यावेळी त्या गावी किंवा आसपासच्या कोणत्याही खेड्यात देवीची साथ कुठेही नव्हती; इतकेच नव्हे तर त्यानंतरही देवीचा उपद्रव कोठेही झाला नाही. म्हणजे त्यांच्या प्रार्थनेप्रमाणे स्वामीजींना मात्र त्या रोगाची बाधा झाली.

वामनाश्रम स्वामीजींची समाधि मंगळूर येथील मठात आहे. त्यांना समाधी देतेवेळी तेथील लोकांनी प्रायश्चित्ताच्या रीतीप्रमाणे त्यांच्या समाधीवर शहाळ्याचे पाणी ओतून विशेष प्रकाराने प्रार्थना केली. अजुनही विशेष कार्याचे वेळी त्या समाधीवर शहाळ्याच्या पाण्याचा अभिषेक करण्याची प्रथा आहे.

❑ ❑ ❑

IN QUEST OF GOD - 9 - CHIDAMBARAM

- Swami Ramdas

AT noon, the train steamed into Chidambaram station. Ramdas stepped out on the platform. He was now without a guide. Ram had made him a child, without plans, without any thought of the next moment, but with his mind ever fixed in the one thought of Ram, Ram. He found some pilgrims proceeding towards the city and followed them. At midday he reached the precincts of the temple of Chidambaram. He went up straight to the entrance of the temple, but could not gain admission as none was allowed to get in without a payment of *annas* 4 - the entrance fee. He was without a single *pie* which however he did not at all regret. He wandered for a time amidst the ruins surrounding the temple and, after bathing in one of the many tanks, seated himself on a long stone in the sun, in a secluded portion of the ruins. It was now about 1 o'clock. Ramdas, who was all the while absorbed in the Ram *Japa* opened his small bundle of books and taking out the Bhagavad Gita commenced reading it. He had not perused half a dozen verses when he found a stout Tamilian coming towards him and taking a seat beside him.

“Maharaj,” he inquired, “may I know if you have taken any food for the day?”

“No,” replied Ramdas, “but Ram provides. No fear so far, no thought of it; you remind me, friend.”

“Can you tell me what kind of food you take?” next asked the friend.

“Plantains, if you please”, Ramdas rejoined.

At once the friend got up and disappeared, and in a short time returned with a dozen plantains, and laying them in front of Ramdas pressed him to eat. O Ram, Thy ways are wonderful! The repast over, the Tamilian, who was sent by Ram Himself to look after the wants of his humble devotee, next asked Ramdas to follow him. At the entrance of the temple he paid *annas* 8, the entrance fee for both, and took him inside the temple. After the *Darshan* of the idols, he showed him the whole interior of the temple. One rarity here is, the roof of the central building of the temple is covered with sheets of gold. The guide furnished by Ram was very kind to him. There was that night, *Puja* in the temple in a grand style, and also a procession attended by thousands. When all this was over, it was past midnight; the Tamilian friend secured for Ramdas a place for spending the night. Here he made Ramdas understand that he was only a pilgrim come there to attend that night's *Puja* and procession from a neighbouring town, and that he intended to return by the early morning train, and that he was much blessed by Ramdas' society for ever so short a time. Ramdas' heart was too full for words. Ram's kindness was indescribable.

Next morning, along with other pilgrims, Ramdas came to the railway station. But where to go and by what train, he was entirely in the dark. His imaginative faculty for making plans and seeking information was totally absent. Without a guide he was feeling helpless. He depended for all things on Ram whom he was remembering every moment of his existence. On reaching the station he found a train standing, but did not know whence it had come and whither it was proceeding. He straightaway went up to the gate and was entering the platform when the ticket-clerk barred his passage telling him that he should not enter without a ticket. It was all Ram's will. Ram did not want that he should travel by this train. Probably it might be running towards a direction where Ramdas would come across no places of pilgrimage. Ram knew best.

❑ ❑ ❑

MAYA AND THE EVOLUTION OF THE CONCEPTION OF GOD - 3

(Lecture delivered by "SWAMI VIVEKANANDA" in London)

Let us go back a little to those early ideas of God and see what became of them. We perceive at once that the idea of some Being who is eternally loving us — eternally unselfish and almighty, ruling this universe — could not satisfy. "Where is the just, merciful God?" asked the philosopher. Does He not see millions and millions of His children perish, in the form of men and animals; for who can live one moment here without killing others? Can you draw a breath without destroying thousands of lives? You live, because, millions die. Every moment of your life, every breath that you breathe, is death to thousands; every movement that you make is death to millions. Every morsel that you eat is death to millions. Why should they die? There is an old sophism that they are very low existences. Supposing they are which is questionable, for who knows whether the ant is greater than the man, or the man than the ant — who can prove one way or the other? Apart from that question, even taking it for granted that these are very low beings, still why should they die? If they are low, they have more reason to live. Why not? Because they live more in the senses, they feel pleasure and pain a thousandfold more than you or I can do. Which of us eats a dinner with the same gusto as a dog or wolf? None, because our energies are not in the senses; they are in the intellect, in the spirit. But in animals, their whole soul is in the senses, and they become mad and enjoy things which we human beings never dream of, and the pain is commensurate with the pleasure. Pleasure and pain are meted out in equal measure. If the pleasure felt by animals is so much keener than that felt by man, it follows that the animals' sense of pain is as keen, if not keener than man's. So, the fact is, the pain and misery men feel in dying is intensified a thousandfold in animals, and yet we kill them without troubling ourselves about their misery. This is Maya. And if we suppose there is a Personal God like a human being, who made everything, these so-called explanations and theories which try to prove that out of evil comes good are not sufficient. Let twenty thousand good things come, but why should they come from evil? On that principle, I might cut the throats of others because I want the full pleasure of my five senses. That is no reason. Why should good come through evil? The question remains to be answered, and it cannot be answered. The philosophy of India was compelled to admit this.

The Vedanta was (and is) the boldest system of religion. It stopped nowhere, and it had one advantage. There was no body of priests who

sought to suppress every man who tried to tell the truth. There was always absolute religious freedom. In India the bondage of superstition is a social one; here in the West society is very free. Social matters in India are very strict, but religious opinion is free. In England a man may dress any way he likes, or eat what he lilies — no one objects; but if he misses attending church, then Mrs. Grundy is down on him. He has to conform first to what society says on religion, and then he may think of the truth. In India, on the other hand, if a man dines with one who does not belong to his own caste, down comes society with all its terrible powers and crushes him then and there. If he wants to dress a little differently from the way in which his ancestor dressed ages ago, he is done for. I have heard of a man who was cast out by society because he went several miles to see the first railway train. Well, we shall presume that was not true! But in religion, we find atheists, materialists, and Buddhists, creeds, opinions, and speculations of every phase and variety, some of a most startling character, living side by side. Preachers of all sects go about reaching and getting adherents, and at the very gates of the temples of gods, the Brâhmins to their credit be it said allow even the materialists to stand and give forth their opinions.

Buddha died at a ripe old age. I remember a friend of mine, a great American scientist, who was fond of reading his life. He did not like the death of Buddha, because he was not crucified. What a false idea! For a man to be great he must be murdered! Such ideas never prevailed in India. This great Buddha travelled all over India, denouncing her gods and even the God of the universe, and yet he lived to a good old age. For eighty years he lived, and had converted half the country.

Then, there were the Chârvâkas, who preached horrible things, the most rank, undisguised materialism, such as in the nineteenth century they dare not openly preach. These Charvakas were allowed to preach from temple to temple, and city to city, that religion was all nonsense, that it was priestcraft, that the Vedas were the words and writings of fools, rogues, and demons, and that there was neither God nor an eternal soul. If there was a soul, why did it not come back after death drawn by the love of wife and child. Their idea was that if there was a soul it must still love after death, and want good things to eat and nice dress. Yet no one hurt these Charvakas.

Thus India has always had this magnificent idea of religious freedom, and you must remember that freedom is the first condition of growth. What you do not make free, will never grow. The idea that you can make others grow and help their growth, that you can direct and guide them, always

retaining for yourself the freedom of the teacher, is nonsense, a dangerous lie which has retarded the growth of millions and millions of human beings in this world. Let men have the light of liberty. That is the only condition of growth.

We, in India, allowed liberty in spiritual matters, and we have a tremendous spiritual power in religious thought even today. You grant the same liberty in social matters, and so have a splendid social organisation. We have not given any freedom to the expansion of social matters, and ours is a cramped society. You have never given any freedom in religious matters but with fire and sword have enforced your beliefs, and the result is that religion is a stunted, degenerated growth in the European mind. In India, we have to take off the shackles from society; in Europe, the chains must be taken from the feet of spiritual progress. Then will come a wonderful growth and development of man. If we discover that there is one unity running through all these developments, spiritual, moral, and social, we shall find that religion, in the fullest sense of the word, must come into society, and into our everyday life. In the light of Vedanta you will Understand that all sciences are but manifestations of religion, and so is everything that exists in this world.

We see, then, that through freedom the sciences were built; and in them we have two sets of opinions, the one the materialistic and denouncing, and the other the positive and constructive. It is a most curious fact that in every society you find them. Supposing there is an evil in society, you will find immediately one group rise up and denounce it in vindictive fashion, which sometimes degenerates into fanaticism. There are fanatics in every society, and women frequently join in these outcries, because of their impulsive nature. Every fanatic who gets up and denounces something can secure a following. It is very easy to break down; a maniac can break anything he likes, but it would be hard for him to build up anything. These fanatics may do some good, according to their light, but much morn harm. Because social institutions are not made in a day, and to change them means removing the cause. Suppose there is an evil; denouncing it will not remove it, but you must go to work at the root. First find out the cause, then remove it, and the effect will be removed also. Mere outcry not produce any effect, unless indeed it produces misfortune.

❑ ❑ ❑

प्रसिद्धीपासून दूर राहिलेले महानसंत

–निला बलसेकर

संत चोखा मेळा

हीन याती माझी देवा । कैसी घडे तुझी सेवा ।
मज दूर दूर हो म्हणती । तुज भेटू कवण्या रीती ।।
माझा लागताचि कर । सिंतोडा घेताती करार ।।
माझ्या गोविंदा गोपाळा । करूणा भाकी चोखा मेळा ।।

हीन जातीत जन्माला आलेल्या चोखा मेळ्याने पांडुरंगाला विचारलेला हा प्रश्न म्हणजे आपल्या समाजव्यवस्थेत असलेला मोठा डाग आहे. हे सातशे वर्षांपूर्वी चोखाने देवाला विचारले होते, पण आजदेखील काही विशेष फरक झाला नाही! सर्वव्यापी सर्वांतरी वसलेल्या त्या परमेश्वराचे दर्शन तर नाहीच, मग सेवा कुठून करायला मिळणार या अभागी जीवांना? त्यांना चुकून स्पर्श झाला तरी लगेच आंघोळ करणारे उच्चवर्णीय व खालच्या जातीतील बांधवांना कशी काय देवाची पूजा करू देणार?

अगदी गरीब अंत्यजांच्या घरी जन्माला आलेले चोखोबा व त्यांची पत्नी सोयराबाई पांडुरंगाचे महान भक्त म्हणून ओळखले जातात. संतांची चरित्रे अनेक दंतकथांनी व अद्‌भुत घटनांनी सजलेली असतात. त्याकाळी काही नोंद नसायची मग याच अद्‌भुत कथा प्रचलित होत असत.

चोखोबांचा जन्मदेखील असाच घडला असे म्हणतात. कोरेगांवचा एक पाटील होता. मोठा विठ्ठल भक्त. प्रत्येक वस्तू विठ्ठलाला अर्पण करून मगच तो त्यांचा स्वीकार करी. एका वर्षी त्यांच्या शेतातल्या आंब्याच्या बागेत खूब आंबे लागले. रिवाजाप्रमाणे त्याने ते दोन पाट्यांमध्ये भरून पंढरपूरला पांडुरंगाला पाठविण्यास घरच्या येसकर महाराच्या व त्याच्या बायकोच्या हवाली केल्या. त्या पाट्या डोईवर घेऊन ती दोघे तळपत्या उन्हात पंढरीला जायला निघाली. सुदाम व सावित्री दोघेही अत्यंत साधी भोळी, देवभीरू माणसे!

उन्हाने पाय पोळत होते. घामाच्या धारा लागल्या होत्या. पण झपाझप पावले टाकीत पंढरीच्या वाटेवरून चालू लागली. वाटेत एक म्हातारा ब्राह्मण त्यांना भेटला. वडाच्या पारावर थकून भागून बसला होता. या दोघांना पाट्या घेऊन जाताना पाहून त्याने हाक मारली. 'अरे बाबा, मला फार भूक लागली आहे. उन्हाने घशाला कोरड पडली आहे, तुमच्या पेटीत काही खायला असेल तर द्या ना मला.'

सुदाम थोडा थबकला. तो म्हणाला, 'बाबा आम्ही महार आहोत आमची भाकर कशी चालेल तुम्हाला?' आणि तो पुढे चालू लागला.

ब्राह्मणाने त्याला म्हटले, 'अरे पेटीत आंबे आहेत, एक दे ना मला. माझी तहानभूक दोन्ही शांत होईल.'

'अहो बाबा, आमच्या मालकांनी मोजून दिले आहेत ते आंबे, पंढरीच्या पांडुरंगासाठी एक जरी कमी आला तरी आम्हाला फटके खावे लागतील.'

पण ब्राह्मणाने कळवळून याचना केली आणि सावित्रीला दया आली. तिने पाटीतला एक आंबा त्या ब्राह्मणाच्या ओजळीत टाकला. पण त्या ब्राह्मणाने तो चोखून पाहिला व आंबट आहे असे म्हणून तिला परत दिला.

उष्टा आंबा पाटीत परत कसा ठेवायचा म्हणून तिने तो आंबा ओटीत बांधून घेतला व पंढरीकडे निघाली. देवळात पुजाऱ्याच्या हवाली त्या पाट्या केल्या व चिठ्ठी पण दिली. पुजाऱ्याने वाचली व आंबे मोजून बघितले. एक आंबा कमी का आहे असे विचारले.

❑ ❑ ❑

सुदामाने झालेली घटना सांगितली व सावित्रीने आंबा काढण्यासाठी ओटीत हात घातला तर ओटीत आंब्याऐवजी एक गोजीरवाणे बाळ होते.

तो वृद्ध ब्राह्मण पांडुरंगच होता व त्यांना प्रसाद म्हणून हे बाळ दिले, याची जाणीव त्यांना झाली. पांडुरंगाचे आभार मानले व त्या बाळाचे नाव, आंबा चोखून मग बाळ मिळाला म्हणून ''चोखा मेळा'' असे ठेवले.

प्रत्यक्ष देवाने जन्म दिलेले बाळ ''महार'' जातीत जन्मले म्हणून महान संत व विठ्ठलभक्त असून सुद्धा विठ्ठलाच्या दर्शनाला पारखे झाले.

पंढरपुरातच राहाणारा कृष्णा महार व भीमा नावाची त्याची पत्नी त्यांच्या पोटी सोयरा व बंका जन्माला आली. सोयराने लग्न चोखोबांशी व चोखोबांची बहीण निर्मळा हिचे लग्न बंकाशी झाले. विठ्ठलप्रेमी जीव एकत्र आले व त्यांच्या विठ्ठलभक्तीला बहर आला.

चंद्रभागेच्या वाळवंटात होणारे संतांचे कीर्तन व भजन ऐकण्यास चोखोबा व सोयरा गेली होती. त्यावेळी श्री संत नामदेवांचे कीर्तन ऐकून चोखोबा दंग झाले. ''परमेश्वर'' प्रत्यक्ष आपल्यातच व सर्वत्र आहे हे त्यांच्या कीर्तनात ऐकून चोखोबांना आत्मज्ञान झाले व त्यांनी तिथेच वाळवंटात नामदेव महाराजांना लोटांगण घालून त्यांना गुरू मानले. नामदेव महाराजांनी देखील आपल्या या भोळ्याभाबड्या शिष्याला शेवटपर्यंत सांभाळून घेतले.

हीन जातीच्या या भक्ताला मेलेली गुरे ओढून न्यावी लागत. कधी शेतात, वाड्यांत, वेठबिगारीवर मजुरी करावी लागे. लोकांनी काही धान्य दिले तर मिळाले नाही तर त्यांचे उष्टे खाऊन जीव जगवावा लागे.

काबाडकष्ट करतानासुद्धा सतत विठ्ठलाचे नामस्मरण चाले. देवळात दर्शन तर नाहीच, पण पायरीवर उभे राहून तेथून तरी विठोबाचे दर्शन घ्यावे म्हणून, सोयरा व पुत्र कर्ममेळा यांच्यासोबत चोखोबा पहाटे पहाटे अंधार असतानाच विठ्ठल मंदिराच्या महाद्वारापाशी उभे राहिले.

एवढ्यात कोणीतरी मंदिरातून उतरताना त्यांचा स्पर्श चोखोबांना झाला. ''अरे, हा महार इथवर कसा आला? देऊळ बाटवायला आला की काय? आम्हाला स्पर्श करून विटाळ झाला ना'', असे म्हणत चोखोबांना लाथा-बुक्क्यांनी मारावयास सुरुवात केली. सोयरा व कर्ममेळा मध्ये पडली पण त्यांना ढकलून परत चोखोबांना लाथांनी मारले. चोखोबा फक्त विठ्ठलाचे नामस्मरण करीत लाथांचा, बुक्क्यांचा मारा सहन करीत होते. शेवटी सारे ''विठ्ठलाचे भक्त'' मारून थकले व चंद्रभागेत डुबकी मारून, विटाळ दूर करून शुद्ध होण्यास गेले.

कळवळणाऱ्या जखमी चोखोबांना कर्ममेळ्याने व सोयराने उचलून आपल्या झोपडीत आणले. कर्ममेळा खूपच कष्टी झाला. त्याने विचारले ''बाबा तुम्ही तर म्हणता की नारायण सर्वांच्या अंतर्यामी आहे. आपण सारी त्याचीच लेकरे आहोत. पण या लोकांनी असे का बरे तुम्हाला मारले? त्यांच्यातला ''नारायण'' कुठे होता? बाबा रे, त्यांच्यातला ''नारायण'' जागा व्हायचा आहे अजून, पण मी तर नारायणाचेच स्वरूप पाहात होतो. म्हणून तर विठ्ठलालाच हाकामारीत होतो ना?

सातशे वर्षांपूर्वीच्या त्या काळातील उच्चवर्णीयांच्या विचारसरणीत आणि आजच्या लोकांत फारसा बदल झालेला नाही. भारतात आजही अनेक राज्यांत जाती वरून होणारे झगडे,मारामाऱ्या थांबलेले नाही.

चोखोबांनी देवाला व चंद्रभागेला विटाळ होऊ नये म्हणून चंद्रभागेच्या पलीकडच्या तीरावर खोपटे बांधले, देवासाठी दगडाची दीपमाळ बांधली, जी आजदेखील भंगलेल्या अवस्थेत उभी आहे. मोलमजुरी करून भाकर तुकडा खावा व पांडुरंगाचे भजन देवळाकडे पाहात करावे. पांडुरंग त्यांच्याबरोबर भाकर खाण्यास रोज येई, असे म्हणतात. संत मंडळींनी देखील

चोखा मेळ्याला व सोयराबाईला दूर केले नाही. त्यांच्या सहवासात आनंदाने दिवस जात होते. संत मंडळी ज्ञानदेव व नामदेवांच्या बरोबर यात्रादेखील चोखोबांनी केली.

पांडुरंगाचे प्रत्यक्ष दर्शन झाले त्यांना सर्वत्र पांडुरंग दिसू लागला. महाद्वारात दर्शन घेण्यासाठी गेले असताना द्वार उघडून विठ्ठल स्वत: बाहेर आले व चोखोबांना आत गाभाऱ्यात घेऊन गेले. स्वत:ची तुळशीची माळ त्यांच्या गळ्यात घातली व आलिंगन दिले. तुळशीमाळे बरोबर रत्नमाळ देखील गळ्यात घातली. पण चोखोबांना त्याचे भानच नव्हते. ते पूर्णब्रह्मात विरून गेले होते. समाधीत रममाण झाले होते.

पुजारी काकड आरतीसाठी आले तर चोखोबा तेथे समाधीत बसलेले. रत्नमाळ व तुळशीमाळ गळ्यात शोभत होते. पुन्हा एकदा लाथाबुक्क्यांचा मार! चोरी केली म्हणून बैलांच्या पायाखाली बांधले. चोखोबा पूर्ण वेळ समाधीतच होते. पण आसुडांनी मारले तरी बैल हलायला तयार नव्हते. रक्त निघून कातडी सोलली गेली तरी बैल निश्चल उभेच. शेवटी त्या उच्चवर्णीय पुजाऱ्यांना जाणीव झाली की चोखोबांसारख्या संतांना प्रत्यक्ष देवाचा पाठिंबा आहे व त्यांना चोर म्हणणारे आपणच अपराधी ठरणार आहोत त्या दिवसापासून चोखोबांना छळ थांबला!

पण चोखोबांना आता मंगळवेढ्याला जाण्याची ओढ लागली. ते मंगळवेढ्याला आपल्या घरी परत आले. तिथेच त्यांचा दिनक्रम सुरू झाला. कामधंदा करता करता भगवंताचे स्मरण करीत. पण सरकारी हुकूम आला व गावकुसाचे काम सुरू झाले. गावा गावातून वेठबिगारीवर महारांना ओढून आणले. गावकुसाचे काम चालू असतानाच एके दिवशी तो कोसळला व चोखा मेळ्यासकट अनेक कामगार त्याच्याखाली दबून मरण पावले. सोयरा व कर्ममेळा दु:खाने वेडी झालीच, पण पांडुरंगदेखील आपल्या भक्तासाठी वेडापिसा झाला. त्याने संत नामदेवांना चोखोबांच्या अस्थी पंढरपुरात आणण्याची आज्ञा केली. 'देवा, चोखोबा तर कित्येक दिवसामागे गेले. अनेक लोक तेथे गाडले गेले आहेत. मी कसा आणणार त्यांच्या अस्थि?' नामदेवाने विचारले.

'अरे वेड्या, चोखाच्या रोमारोमांत मीच होतो मग त्याच्या अस्थीमधून विठ्ठलनामाचा नाद नाही का असणार? जा माझ्या चोखाला लवकर आण, मला चैन नाही पडत.'

नामदेव महाराजांनी, त्या मातीच्या ढिगाऱ्यातून विठ्ठलनामाचा नाद करणारी चोखोबांची हाडे शोधून काढून मोठ्या मानाने विठू नामाच्या गजरात पंढरीला आणली. देवळाच्या पायरीवर जिथे उभे राहून चोखोबा पांडुरंगाची भजनें, अभंग गात, तेथेच त्यांची समाधी बांधली. श्री नामदेव महाराजांची स्वत:ची समाधीदेखील तेथेच आहे. आजदेखील पंढरीचे वारकरी विठ्ठल दर्शनाच्या आधी देवळात जाण्यापूर्वी चोखोबांच्या व श्री नामदेव महाराजांच्या समाधीस पाया पडून मगच देवळात प्रवेश करतात! धन्य ते चोखोबा व नामदेव महाराज.

पंढरीच्या पांडुरंगात एकरूप झालेल्या चोखोबांना सर्वत्र पंढरीच दिसत होती.

कोठे देव कोठे तीर्थ । आहे सर्व पंढरीये ।।

विठूमाऊलीने त्याच्या त्या भक्ताला आपल्या चरणांपाशीच स्थान दिले. ज्या विठ्ठल नामाचा गजर त्यांनी अहोरात्र केला, त्याचेच पडसाद त्यांच्या अवतीभवती गुंजत आहेत. आज अनेक शतके झाली तरी!

विठ्ठल विठ्ठल गजरी । अवधी दुमदुमली पंढरी ।।
होतो नामाचा गजर । दिंड्या पताकांचा भार ।।
हरिकीर्तनाची दाटी । तेथे चोखा घाली मीठी ।।
जोहार मायबाप जोहार ।। तुमच्या महाराचा मी महार!

❑ ❑ ❑

THE CHIDAKASHA GITA OF BHAGAWAN NITYANANDA OF GANESHPURI

(With Commentary by Acharya Kedarji)

31. Cow milk can never be bitter. The stone fixed in the earth cannot speak. By visiting places of pilgrimage like Benares and Rameshvaram, a man cannot attain Mukti. What is essential is keeping the mind steady for a moment by introversion. Seeing earthen and stone images is not seeing God. It is mind's hallucination when you regard images as God. Without true Jnana, Mukti cannot be attained. Our taking the human birth is the effect. Giving it back is the cause. We must know the cause and effect. Likewise, we must know the good and the evil; the right and the wrong. Knowing all, peace must be attained.

Commentary: Everything is ordained by God. God's law dictates how things work. The Will of the Supreme Being is evident in the manifestation of this world-appearance. Cow's milk has its own taste which is recognized by the fact that it is not bitter. Stones can't talk. In the same way that God has ordained that cow's milk is not bitter and stones don't talk, God has also laid down the means and approach for attaining Him. God cannot be known by worshipping an object without the knowledge of the Self, the higher power contained in the reflection we call 'object.' Likewise, pilgrimage to holy places is useless without direct knowledge of the inner Self.

The true pilgrimage, the real Dhyan and worship is the act of fixing the mind steadily on the Supreme Being inside yourself. This practice causes the mind to become quiet, and eventually to dissolve. Once this occurs on a constant basis, one merges with his/her natural, free to state of being inside and such a person becomes the place of all pilgrimages, the holiest of places. Taking a human birth is the effect of our past Karmas. The purpose of a human birth is to retrace our steps back to God. When we do this, we return to the Cause, the source of all that is. The purpose of life is to realize our oneness with That Shiva-Shakti power. Through this understanding you begin to cherish righteousness and Dharmic behavior. This is the way that peace is attained.

32. If a building has no doors, we cannot call it a "house." Without fire, we cannot heat water. Without air, fire cannot burn. Without food and sleep, a man can live for a few days but without air (breathing), a man cannot live even for a few seconds.

Commentary: Just as a building without doors cannot be called a house, just as water cannot be heated without fire, and just as a fire cannot burn without air, a person cannot live without Prana (breath). This Prana is the means by which the Supreme Being comes and goes in the body. It is

spiritual energy. Awareness of this Prana Shakti is the basis for the spiritual path. It cannot be said that you treading a path that will cause you to return to your primordial home, until Prana Shakti is awakened within you by the receipt of Shaktipat. This Shaktipat is given by a Shakta Adept or Shaktipat Guru. Having received this essential spiritual awakening, a yogi, by the Grace of that living Master, learns the true Pranayam. Only such a person can be said to be truly alive.

33. Destruction of the world means transforming it into Vayu (air with its blue color). Raja Yoga is the place of indivisible monism. If you enter the ONE, you lose sight of the MANY.

Commentary: When you dissolve your mind in Pranayam by directing Prana into the Sushumna Nadi and upwards to the Sahasrar, the world dissolves. This is what is meant by transforming the world into Vayu. True Pranayam is Raja Yoga. To have this experience and make it consistent, you have to receive and master instruction in Pranayam so that your mind becomes steadily absorbed in the Abode of the Heart. When your mind merges with the Absolute in this way, you lose all distinctions of "mine" and "yours." You see only the One Universal Experient in everything and everyone, everywhere. And then you realize that the Self alone exists.

34. In the infinite, there is no finite. To a Jnani, there is no Ajnani. To an Ajnani, there is no Jnani. If all the children beat a mother, she does not throw them away.

Commentary: In Truth, God alone exists. All objects (people, places and things) in this world are mere reflections of the Supreme Subject, the One, Universal Experient. Because God alone exists, there is no limitation, nothing finite, in this Universe. How can that which has no beginning and no end be finite? One who has become absorbed in this Reality is a Jnani. Such a being sees only God in everything and everyone, everywhere. This is what is known as Equality Consciousness.

To one who is ignorant of the Truth (Ajnani), only ignorant people exist. One who is impure sees only impure people everywhere. The Ajnani does not know that God exists inside himself and he does not believe the spiritually-perfected Love beings (Sadgurus) to be real. Still, like a mother who shows compassion for all her children, even those children who abuse her, God accepts and embraces both the Jnani and the Ajnani as the same, and loves them both equally, as does the living Master. This provides the Ajnani with an open door, an open invitation to address his/her ignorance by embracing God.

❑ ❑ ❑

श्री ब्रह्मचैतन्य गोंदवलेकर महाराज यांची

अमृतवाणी

नामाचे सूक्ष्म स्वरूप.

नुसते 'राम राम' म्हणून राम कसा भेटेल हा प्रश्न माणूस सहजच विचारतो, आणि त्याला दाखला म्हणून म्हणतो की, समजा एखादा मनुष्य 'नोकरी नोकरी' असा जप करीत खोलीत बसला, तर त्याला नोकरी मिळणे शक्य आहे का ? वरकरणी हा दाखला अगदी बेमालूम दिसतो खरा, पण थोडासा विचार केला, तर तो इथे मुळीच लागू पडत नाही, असे कळून येईल. जो दाखला द्यायचा, आणि ज्या बाबतीत तो द्यायचा, त्यांचे गुणधर्म सारखे असावे लागतात. 'रामनाम' आणि 'नोकरी' यांचे परिणाम एकमेकांविरूद्ध आहेत. 'राम राम' म्हणण्याचा शेवट रामप्राप्तीत म्हणजे स्वत:च्या विस्मरणात होत असतो; म्हणजे देहबुद्धीतून देहाच्या पलीकडे जाणे, म्हणजे स्थूलांतून सूक्ष्माच्या पलीकडे जाणे, हा 'राम राम' म्हणण्याचा परिणाम. परंतु नोकरीचा प्रकार याच्या अगदी विरूद्ध आहे. मुळात नोकरी ही कल्पना सूक्ष्म आहे. नंतर, ती मिळावी म्हणून दहाजणांचे आर्जव करायचे, त्याच्यानंतर ती देणारा भेटायचा, आणि मग आपण ती नोकरी करायची. म्हणजे नोकरी या कल्पनेतून, सूक्ष्मातून, स्थूलात जाणे हा नोकरीचा प्रकार. पण 'राम राम' म्हणणे हा प्रकार स्थूलांतून सूक्ष्माच्याही पलीकडे जाण्याचा आहे. यावरून नोकरीचा हा दाखला इथे लागू पडत नाही हे स्पष्ट होते. दुसरी गोष्ट म्हणजे 'नोकरी नोकरी' असा जप करून नोकरी मिळणे कठीण हे तर खरेच, पण 'राम राम' म्हणून राम मिळणे कसे सोपे, किंबहुना कसे हमखास शक्य आहे हे पहा. नोकरी म्हणजे मुळात कल्पना असून, ती प्रत्यक्षात आणण्याकरिता इतर अनेक गोष्टींची कशी जुळवाजुळव करावी लागते, हे आपण आत्ताच पाहिले. तसेच, घर बांधणे ही कल्पना; ती पुरी करून ते घर सर्व बाजूंनी सुखसोयीचे आगर व्हावे या हेतूने सर्व जिनसा पैदा करून त्यात आणून ठेवणे, म्हणजेच कल्पनेतून कृतीत येण्याचा प्रकार झाला. आता हे करणे किती कष्टाचे आणि अनिश्चित आहे याचा अनुभव सर्वांना आहे. 'राम राम' म्हणण्याचे उद्दिष्ट, स्थूलांतून सूक्ष्माच्या पलीकडे जाणे हे आहे; म्हणजेच, अगदी सर्व बाजूंनी परिपूर्ण आणि भरलेले घर एकेक वस्तू फेकून देऊन रिकामे करण्यासारखे आहे. ही गोष्ट करण्याची इच्छा असल्यास कोणालाही सहज होण्यासारखी आहे. तेव्हा 'नोकरी नोकरी' म्हणून नोकरी मिळणे जितके कठीण, तितकेच 'राम राम' म्हणून राम मिळणे निश्चित आहे. सबब 'राम राम' म्हणून राम कसा भेटेल अशी शंका न घेता 'राम राम' जपावे.

मनाच्या सर्व दु:खाला कारण देहबुद्धी आहे. ती जायला उपाय एकच; प्रेमाने भगवंताचे नामस्मरण करावे. त्याच्या योगाने सर्व मल जाईल. नामस्मरणच रामाची गाठ घालून देईल. चित्तात तशी तळमळ मात्र पाहिजे. 'मी' पणा टाकावा आणि परमात्म्याचे होऊन राहावे.

जो नाम घेतो त्याला देहाच्या सुखदु:खाची जाणीव राहणार नाही. तो आनंदात राहील.

❑ ❑ ❑

Tera (13) Saath (7)
THE DEVINE GUARDIAN

-Nihar Kabbinittal, Mumbai (Now US)

On 21st November 2004, I had to perform a flute recital at Karnatak Sangh – Matunga. This was the first time that I was to play in a big auditorium. Just a week before this, on 13th November, I planned to visit Karla and stay for a couple of days.

I left Mumbai late afternoon on a Volvo bus starting from Dadar. The driver dropped me at the Khandala exit instead of the Lonavala exit, which is closer to Karla. It was around 6:30 pm when I got out of the bus, there is an auto rickshaw stand a few hundred meters away from where I alighted. Unfortunately, that day I couldn't see a single auto waiting.

I started walking towards Lonavala, it was November hence pitch dark even at around 6:30. I had a backpack and my flute with me, while walking I was trying to get a lift/ drop but all in vain, probably my flute case appeared like some rifle and no one stopped to help. I kept walking, until I realized that I may miss Deepanamaskar and the following Ashtavidhan where I wanted to offer my flute seva. In my mind I asked HIM a question, “Swamiji don't you want to listen to my flute today?” Immediately after this a bike cut across and stopped in front of me, he asked me to quickly sit behind him. Without a thought I sat on his bike and he started cruising. I was glad to get a lift that I forgot to even tell him where I wanted to go. Slowly he initiated a dialogue, asking where I wanted to go. I told him I want to go to Karla – Durgaparmeshwari temple, he replied, “Oh, is it.. I reside at Karla, but don't mind I will drop you at Lonavala, as I have some work there and will probably reach Karla in an hour, moreover, from Lonavala you can easily get an auto or some other conveyance to reach Karla.”

When we arrived at Lonavala, he stopped the bike and pointed towards the auto stand saying you can get an auto here to reach Karla. I got down, adjusted my backpack and flute, when I was about to thank him, He wasn't there at all! I knew it was Swamiji in disguise who came to help me reach Karla in time. I looked up at the sky and said, “Thank you Dayya!” That's all I could do. I then quickly boarded an auto that dropped me at the temple entrance; it was just 6:55 when I reached which was good 5 minutes before Deepanamaskar. The Ashtavidhan seva started shortly after and the time when I started offering my flute seva, it was about 7:35, exactly an hour from the time when HE said HE will arrive at Karla. This was also an answer to my question that I had asked.

This incident not only made me realize how close HE is to all His devotees, but also made me remember what Swamiji had once said,, “Kon Amka Sonu Deenati, Ammi taanka kednai sonu Deeshnati!” (Those who do not give us up, We shall never give them up.”)

Jai Parijnan

❑ ❑ ❑

गुरु चे महत्व

मी एका अध्यात्मिक गुरूला विचारले, 'गुरुची कृपा किती होऊ शकते?' तो त्या वेळी एक सफरचंद खात होता. त्याने एक सफरचंद माझ्या हाती ठेवले आणि विचारले, 'सांग पाहू यांत किती बिया असतील?' सफरचंद कापून मी त्यांतील बिया मोजल्या आणि म्हणालो, 'यात तीन बिया आहेत'त्याने त्यातील एक बी आपल्या हाती घेतली आणि मला विचारले, 'या एका बियेमध्ये किती सफरचंदे असतील असे तुला वाटते?' मी मनातल्या मनातच हिशोब करू लागलो,.... ह्या बियेपासून एक झाड, त्या झाडावर अनेक सफरचंदे लागणार, त्या प्रत्येक सफरचंदांत पुन्हा तीन बिया, त्या प्रत्येक बियेमधून पुन्हा एक झाड, त्या झाडांना पुन्हा तशीच तीन बिया असणारी फळे लागणार......अबब! ही प्रक्रिया चालूच राहणार! कसा सांगू मी त्या बियेमध्ये असलेल्या भावी फळांची संख्या?. मी चक्रावलोच.

माझी अशी अवस्था पाहून तो माणूस मला म्हणाला, ...'अशीच गुरुची कृपा आपल्यावर बरसत असते. आपण फक्त भक्तीरूपी एकाच बीजाचा उदय आपल्या मनांत करवून घेण्याची गरज आहे.

'गुरु एक तेज आहे....गुरूंचे एकदा आगमन झाले की मनातील संशयरूपी अंधःकार कुठल्या कुठे पळून जातो.गुरु म्हणजे एक असा मृदंग आहे की ज्याच्या एका झंकाराने अनाहत नाद ऐकू यायला सुरुवात होते. गुरु म्हणजे असे ज्ञान की ज्याची प्राप्ती झाल्याबरोबर मनातील भयाची सगळी भावनाच लोप पावते. गुरु ही एक अशी दीक्षा आहे की ज्याला गुरुदीक्षा प्राप्त झाली तो हा भवसागर तरून गेलाच म्हणून समजा....गुरु ही एक अशी नदी आहे जी सतत आपल्या प्राणांतून वाहत असते....गुरु म्हणजे असा सत् चित् आनंद आहे जो आम्हाला आमची खरी ओळख करून देतो. गुरु म्हणजे एक बासरी आहे जिच्या नुसत्या मंजुळ आवाजानेच आपले मन आणि शरीर आत्मानंदात मग्न होऊन जाते.गुरु म्हणजे केवळ अमृतच. ह्या अमृताच्या सेवनाने तहान कायमची आणि पूर्णपणे शमते. गुरु म्हणजे एक अशी कृपाच असते जी केवळ कांही भाग्यवान आणि सत्पात्री शिष्यांनाच प्राप्त होते आणि काहींना अशी कृपा मिळूनही ती मिळालेली त्यांना समजत नाही.गुरु कुबेराचा अक्षय् खजिनाच आहे, तो कधिच संपणार नाही आणि त्या खजिन्याचे मोलही होऊच शकत नाही.गुरू म्हणजे एक प्रसाद आहे. तो ज्याच्या भाग्यात असेल त्याला काही मागण्याची इच्छाच उरत नाही......

❑ ❑ ❑

कुणाचाही द्वेष, मत्सर करणे म्हणजे दुरावा, दुष्ट प्रवृत्ती. सर्वांशी प्रेमाने, मैत्र भावनेने गोडीगुलाबीनें वागावे. मैत्र भावनेमुळे मन विशाल होते. माणसाने माणसासारखे वागावे. हीच खरी ईश पूजा.

– संत तुकाराम

संत कबीरजीके दोहे और उनका हिंदी अनुवाद -८

झूठे सुख को सुख कहे, मानत है मन मोद ।
खलक चबैना काल का, कुछ मुंह में कुछ गोद ।।

कबीर कहते हैं कि अरे जीव ! तू झूठे सुख को सुख कहता है और मन में प्रसन्न होता है? देख यह सारा संसार मृत्यु के लिए उस भोजन के समान है, जो कुछ तो उसके मुंह में है और कुछ गोद में खाने के लिए रखा है।

संत ना छाडै संतई, जो कोटिक मिले असंत ।
चन्दन भुवंगा बैठिया, तऊ सीतलता न तजंत ।।

सज्जन को चाहे करोड़ों दुष्ट पुरुष मिलें फिर भी वह अपने भले स्वभाव को नहीं छोड़ता। चन्दन के पेड़ से सांप लिपटे रहते हैं, पर वह अपनी शीतलता नहीं छोड़ता

कबीर तन पंछी भया, जहां मन तहां उडी जाइ ।
जो जैसी संगती कर, सो तैसा ही फल पाइ ।।

कबीर कहते हैं कि संसारी व्यक्ति का शरीर पक्षी बन गया है और जहां उसका मन होता है, शरीर उड़कर वहीं पहुँच जाता है। सच है कि, जो जैसा साथ करता है, वह वैसा ही फल पाता है

तन को जोगी सब करें, मन को बिरला कोई।
सब सिद्धि सहजे पाइए, जे मन जोगी होइ ।।

शरीर पर भगवे वस्त्र धारण करना सरल है, पर मन को योगी बनाना बिरले ही व्यक्तियों का काम है य़दि मन योगी हो जाए तो सारी सिद्धियाँ सहज ही प्राप्त हो जाती हैं

कबीर सो धन संचे, जो आगे को होय।
सीस चढ़ाए पोटली, ले जात न देख्यो कोय ।।

कबीर कहते हैं कि उस धन को इकट्ठा करो जो भविष्य में काम आए। सर पर धन की गठरी बाँध कर ले जाते तो किसी को नहीं देखा।

माया मुई न मन मुआ, मरी मरी गया सरीर ।
आसा त्रिसना न मुई, यों कही गए कबीर ।।

कबीर कहते हैं कि संसार में रहते हुए न माया मरती है न मन। शरीर न जाने कितनी बार मर चुका पर मनुष्य की आशा और तृष्णा कभी नहीं मरती, कबीर ऐसा कई बार कह चुके हैं।

मन हीं मनोरथ छांड़ी दे, तेरा किया न होई।
पानी में घिव निकसे, तो रूखा खाए न कोई ।।

मनुष्य मात्र को समझाते हुए कबीर कहते हैं कि मन की इच्छाएं छोड़ दो , उन्हें तुम अपने बूते पर पूर्ण नहीं कर सकते। यदि पानी से घी निकल आए, तो रूखी रोटी कोई न खाएगा।

❑ ❑ ❑